

הישיבה השלוש מאות חמישים ושש (שנו)

ביום ט"ז בכסלו התשע"ח (4 בדצמבר 2017) בשעה 12:30, בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: החברים אילן אלדר, יואל אליצור, יעקב בן-טולילה, משה בר-אשר (י"ר), יוחנן ברויאר, מלכה זמלי, חיים כהן, קציעה כ"ץ, אהרן ממן, חיים סבתו, יוסף עופר, משה פלורנטיין, שמחה קוגוט, אורה שורצולד, עפרה תירוש-בקר;
 החברים-היועצים חנוך גמליאל, אבי שמידמן;
 מנכ"לית האקדמיה טלי בן-יהודה; סמנכ"לית האקדמיה דורית לרר;
 המזכירה המדעית רונית גדיש, עובדי המזכירות המדעית ועובדי המילון ההיסטורי, ובהם אריאל שוה, ראש מדור הספרות הרבנית.

- סדר היום:**
- א. תקציב האקדמיה לשנת 2018
  - ב. אשרור תקנון האקדמיה
  - ג. דין וחשבון על מדור הספרות הרבנית במפעל המילון ההיסטורי
  - ד. מילים בשימוש כללי
  - ה. מונחי בלשנות: תורת הצורות – השלמה

א. תקציב האקדמיה לשנת 2018

מ' בר-אשר: אני מתכבד לפתוח את הישיבה ומציין בצער שלפחות שישה חברים הודיעו לי שלא יוכלו לבוא כי חלו בשפעת. אני גם מוסר בשמי ובשם כולנו תנחומים לחברנו אהרן ממן על פטירת אימו.

הסעיף הראשון שעל סדר יומנו הוא סעיף התקציב. הפעם הזאת אנחנו יודעים מראש מהי הקצבת הממשלה משום שתקציבי 2017 ו-2018 אושרו בממשלה יחדיו כתקציב דו-שנתי, וההישג שהשגנו בשנה שעברה מתבטא גם השנה: הקצבת משרד התרבות והספורט לאקדמיה גדלה מ-9 מיליון ל-11 מיליון שקלים. על אלה עתידים להתווסף רבע מיליון שקל ממשרד החינוך. שר החינוך התחייב על כך בפניי, ועופר האן, עוזרו לענייני תקציב, קיבל בנוכחותי הוראה לדאוג למימוש ההתחייבות. זה היה בחודש מאי, ואני מקווה שהכסף, שהתעכב עד היום, עוד יגיע.

בהכנסות העצמאיות אתם רואים בדפים שלפניכם קצת יותר מחצי מיליון שקל מייעוץ לשוני. בעבר היה לנו הסדר עם רשות השידור; כיום יש לנו הסכם חדש עם תאגיד השידור הישראלי, אבל לא ברור אם התאגיד ימשיך להתקיים. יתר סעיפי ההכנסות וסכומיהם מנויים לפניכם. בסעיפי ההוצאה לאור וההשתלמויות קשה להעריך מראש

את היקף הפעילות. בינתיים נראה לנו כי ההכנסות מן ההוצאה לאור יקטנו ביחס לשנה החולפת, ואלה מההשתלמויות יגדלו קצת. בסעיף העיזבונות רשומים שלוש מאות אלף שקל. בשנים האחרונות קיבלה האקדמיה שלושה עיזבונות; שניים מהם כבר מומשו. הכסף לשנה הקרבה הוא כסף שהגיע או שיגיע בקרוב. אגב, לא הייתה בזה שום השתדלות מצידנו. אנשים טובים פשוט הורישו כספים לאקדמיה. במקרה אחד הצוואה היא חד-משמעית לטובת האקדמיה, אבל אחד היורשים ערער על הצוואה, והחלטנו להתפשר. האקדמיה מקבלת את רוב הכסף – מיליון ורבע שקלים. מיליון שקלים כבר הגיעו, ועוד רבע מיליון שמורים בנאמנות עד לסיום ההליך.

מ' פלורנטיין: האם מתקבלים כספים מ"אגודת השוחרים"?

מ' בר-אשר: כן, למשל אחד החברים בעמותה היה מנהל בנק, והוא העביר לאקדמיה תרומה מבנק המזרחי ומשלושה מחבריו.

ט' בן-יהודה: "אגודת השוחרים" היא עמותה רשומה, וכסף ממנה חייב לעבור לאקדמיה מדי שנה בשנה. חלק מהכסף על שיפוץ בניין האקדמיה היה הלוואה מן האגודה. לו היינו מקבלים 10% מן ההבטחות שניתנו לנו, היינו מוסד עשיר.

מ' פלורנטיין: ומה עם חוג הידידים? מדוע הוא אינו רשום כאן?

ט' בן-יהודה: חברים בחוג הידידים יכולים לתרום כסף לאקדמיה, אבל החוג עצמו אינו ישות משפטית ולכן לא נרשם כאן.

מ' בר-אשר: אספר לכם סיפור: לפי עצה פנינו לכל הידידים להרים תרומה לאקדמיה. המייעץ אמר שלבטח נקבל רבע מיליון שקל. שלחנו בקשה למאה וחמישים ידידים, וסך כל התרומות הגיע לעשרת אלפים שקל.

י' עופר: אני רואה שלפי הסכם חדש עם האוצר יעברו העובדים לעבוד יותר שעות בשבוע.

מ' בר-אשר: נכון, 42.5 במקום 35. האוצר התעקש שאין בישראל משרה מלאה של 35 שעות, ואף איים לתבוע את העובדים על שעות שלא עבדו. לבסוף נאלצנו להסכים לדרישת האוצר.

ט' בן-יהודה: בהסכם החדש גם השגנו הישגים לעובדי האקדמיה, כמו תוספות על תארים מתקדמים. ההסכם החדש יעלה לאקדמיה יותר כסף, ולכן הרחבתי עליו בדברי ההסבר להצעת התקציב. תוכלו לראות כיצד הוא בא לידי ביטוי בסעיפי ההוצאות.

ש' קוגוט: עובדי האקדמיה הם עובדי מדינה?

ט' בן-יהודה: לא, אבל תקציב האקדמיה כפוף לחוק יסודות התקציב ולממונה על השכר במשרד האוצר.

מ' בר-אשר: מדובר על תוספת של כ-2.8% בשנה לכל עובד.

ט' בן-יהודה: וכדאי להדגיש – 2.8% מן השכר הפנסיוני היות שהפנסייה איננה תקציבית.

ע' תירוש-בקר: אני מניחה שהתקציב יגדל משייבנה הבניין החדש.

מ' בר-אשר: דיברתי על כך עם השרה רגב. הבטחות יש בשפע, אבל כידוע הבטחות לחוד ומימושן לחוד.

ט' בן-יהודה: נתחיל לטפל בכך משעה שיהיה לנו מגרש.

מ' בר-אשר: אם אין שאלות והערות נוספות, הגיעה העת לאשר את הצעת התקציב בהצבעה.

בהצבעה פה אחד אושר תקציב האקדמיה לשנת 2018.

[לתקציב המפורט – ראו הנספח בעמ' 307–310].

ב. אשרור תקנון האקדמיה

מ' בר-אשר: התקנון כבר אושר, אבל צריך לאשררו משום שהיועצים המשפטיים של משרד המשפטים ושל משרד התרבות הכניסו בכמה מסעיפיו שינויים קלים.

ט' בן-יהודה: הנוסח האחרון נשלח לעיונם של חברי האקדמיה, ורובם השיבו לי בדואר אלקטרוני. בדרך כלל האישור בדואר האלקטרוני איננו אישור רשמי, ולכן אני מבקשת כעת אישור מסודר. מכאן יעבור התקנון למשרד התרבות ולפרסום ברשומות.

מ' בר-אשר: האם יש למישהו הערה או שאלה כלשהי על אחד התיקונים שהוכנסו? אם אין, התקנון מתאשרר בזאת.

בלי הצבעה אושרר תקנון האקדמיה על כל סעיפיו.

ג. דין וחשבון על מדור הספרות הרבנית במפעל המילון ההיסטורי

מ' בראש: את הדיווח על מדור הספרות הרבנית נשמע מראש המדור אריאל שוה.

א' שוה: רבותיי ומכובדיי, תחילה וראש אני מודה לנשיא האקדמיה משה בראש ולמזכירה המדעית רונית גדיש על הכבוד שכיבדוני לשאת דברים לפני מליאת האקדמיה. מדור הספרות הרבנית במפעל המילון ההיסטורי מופקד על התקנתו ועיבודו של יצירות המופת שהנחילו לדורות עולם רבותינו ה"ראשונים", הם חכמי ישראל שפעלו למן סוף תקופת הגאונים ועד ראשית העת החדשה והעמידו בניינים גדולים בפרשנות לסוגיה ולתחומיה, במתן תשובות הלכתיות ובספרי פסיקה ומנהג, דרוש ומדע. המדור הוקם בראשית שנת תש"ע, ובשנותיו הראשונות עמד בראשו אליקים וייסברג, שהתווה בבטחה את דרכו של המדור הצעיר והאציל על עובדיו מניסיונו העשיר ומנועם הליכותיו. כבר לכתחילה ברור היה שבמדור יותקן רק מבחר מצומצם למדי של חיבורים ולא החומר כולו, שהוא עצום ורב. וראוי להדגיש שאין המדור עוסק ועתיד לעסוק אלא בחיבורים שנכתבו עברית בידי מחבריהם ולא בספרות מתורגמת; לצורך עיבוד החיבורים המתורגמים מן הערבית היהודית, כגון ספר הכוזרי לר' יהודה הלוי ומורה הנבוכים לרמב"ם, הוקם השנה מדור לעצמו במפעל המילון בראשות ידידי המלומד אמיר געש. המעגל הראשון של החיבורים המועמדים להתקנה במדור הספרות הרבנית גובש על סמך המלצות של שלושה מומחים חיצוניים – פרופ' שמחה עמנואל, פרופ' יעקב שפיגל וד"ר עזרא שבט, והוא כולל ארבעים וחמישה חיבורים חשובים ומשפיעים; אבל גם עימם נמנים חיבורים רבים שהיקפם גדול מאוד, כגון פירושי המקרא של רש"י, אבן עזרא, רמב"ן, רד"ק ורלב"ג; פירושי התלמוד של רש"י, בעלי התוספות, רמב"ן, רשב"א וריטב"א; הלכות הרי"ף, "משנה תורה" לרמב"ם, "ארבעה טורים" לר' יעקב בן רבנו אשר ועוד. המדור אומנם מונה כיום שמונה עובדי מחקר – יותר מכל מדור אחר במילון ההיסטורי – אך היקפן המצטבר של המשרות בפועל אינו עולה בהרבה, מכורח נסיבות שונות, על ארבע משרות מלאות. ברור אפוא שאף המבחר המצומצם שנקבע אינו צפוי להיכלל במאגר בשלמותו בעתיד הנראה לעין. בהמשך תיבחנה הדרכים להפוך את הרשימה שבידינו לתוכנית עבודה מעשית, ולעת עתה נמשך המאמץ לקדם בעיקר את התקנתם ועיבודם של שני חיבורים מרכזיים – פירוש רש"י לתורה ומשנה תורה לרמב"ם.

העבודה על פירוש רש"י לתורה החלה במדור מימו הראשון; ואכן, אי אפשר להפריז בחשיבות החיבור הזה ובהשפעתו העצומה על הספרות ועל הלשון שאחריו עד ימינו ממש. ועם זה – ודווקא משום כך – מתאפיין החיבור בבעיות נוסח סבוכות. בחירת המסירה העיקרית שהחיבור יותקן על פיה הצריכה עבודת תשתית ממושכת ובדיקות מקיפות, אבל בסופו של דבר הוחלט להניח כיסוד להתקנה את כתב יד לייפציג 1, שכבר יצא טבעו בעולם, ולסמוך לו כמסירת עזר קרובה את כתב יד ליידין 4718. לשמחתי שתי ההחלטות הולכות ומתבררות עם הזמן כהחלטות ראויות. בעיה אחרת, שטרם נמצא לה פתרון מניח את הדעת, היא כיצד רצוי לנהוג בקטעי פירוש שאינם מתועדים בכתב היד הראשי ובמסירות הקדומות בכלל, אך קנו להם שביתה בנוסח הקנוני והנפוץ של

החיבור. ועוד חזון למועד. מכל מקום, פירוש רש"י לתורה מצוי כיום בשלבי ההגהה האחרונים של רישום הערכים, וזה המצב גם בשלושה מתוך ארבעה עשר ספרי "היד החזקה" – הפלאה, קרבנות ומשפטים. תשעה ספרים נוספים מצויים בשלבים מוקדמים יותר של עיבוד, ולאחרונה הסתיים עיבודה של ההקדמה הארוכה, הכוללת את מניין המצוות ותוכנית החיבור. חיבורים נוספים שהוחל בהתקנתם וקידומם נדחה לפי שעה הם חלקיו ההלכתיים של מחזור ויטרי מדב"י רש"י ופירוש רמב"ן לחומש בראשית. אם נצרך לכל אלה את תשובות רש"י, שעובדו במדור זה מכבר, נמצא שבשנותיו הקצרות העשיר המדור את מאגר המילון בְּתֵר על תשע מאות ושמונים אלף תיבות, דהיינו קרוב למיליון תיבות. נוסף על אלה נכללים בתחום אחריותו של המדור גם פירושי רבנו חננאל ושאר חיבוריו, שעיבודם החל במדור ספרות הגאונים, והספר "חיי אדם" לר' אברהם דנציג, שטופל עד כה במדור הספרות החדשה.

חשוב להעיר כי גם החיבורים שעיבודם טרם הושלם במלואו זמינים ברובם לעיון ולחיפוש כטקסט בלתי מנותח, וזו תועלת גדולה שאין לזלזל בה. אני מבקש להזכיר ליושבים כאן כי אף על פי שככלל אין המאגר מעבד אלא טקסטים שכבר ראו אור במהדורות דפוס, קשה למצוא מהדורות – ואפילו מהדורות ביקורתיות מודרניות – העומדות בתקנים המחמירים של התקנת טקסט הנוהגים במילון ההיסטורי. והדבר מובן מאליו שהרי מהדורות מודפסות קשובות באופן טבעי לצרכיו של הלומד והמעייין, וצרכים אלה באים לא אחת על חשבון צורכי הפילולוג והבלשן.

כך למשל באשר לפירוש רש"י לתורה, שיצא לאור בשנים האחרונות במהדורה מדעית משובחת כחלק ממפעל "מקראות גדולות – הכתר" שבראשות פרופ' מנחם כהן. מהדורה זו מגישה ללומדים נוסח המושגת על עד קדום אחר של הפירוש – כתב יד פרמה 181 – שהושווה בשיטתיות למספר מצומצם של מסירות עזר, תוך מתן ביטוי גם לקטעי פירוש מבית מדרשו של רש"י שנוספו על הנוסח המקורי ולתוספות מאוחרות יותר שחדרו לחיבור במהלך הדורות. אולם בשל מגבלות טכניות ולטובת התועלת המעשית העדיף העורך להותיר את רוב רובה של מלאכת הההדרה סמוי מן העין; שהרי אין פירושו של רש"י אלא חלק קטן ממרכיבי העמוד – לצד נוסח המקרא, התרגום, המסורה ופרשנים נוספים. הפירוש ניתן אפוא ללא אפרט מלווה כלשהו, וחסרונו זועק לשמיים בעיקר בשל קיומם המוכח של מקומות לא מעטים שהמהדורה סוטה בהם מנוסח מסירת היסוד.

יתר על כן, גם מהדורות המצוידות באפרט חילופי נוסח מוותרות בדרך כלל על הצגה קפדנית של מסירת היסוד לכל פרטיה ודקדוקיה, ומאלצות את הקורא לסמוך על שיקול הדעת של המהדירים בהכרעה איזהו רכיב נוסח משמעותי הראוי לציון, ואימתי לחלופין אפשר לשנות מנוסח המסירה ללא אומר ודברים. ושיקול דעת הוא כידוע מן הדברים המועדים לטעות. הדוגמה הבאה תבהיר את כוונתי: "משנה תורה" לרמב"ם הולך ונדפס בדור האחרון בכמה מהדורות הטוענות לכתר הדיוק, אבל אין ספק שעולה על כולנה מהדורתו של הרב יצחק שילת, הקרובה ביותר להצגה מדעית מושלמת של הנוסח המקורי. הרב שילת העמיד שיטה משכנעת לדירוג עדי הנוסח של החיבור, הניח כיסוד לנוסח הפנים בכל ספר את כתב היד הטוב ביותר המצוי בידינו והעיר על הנוסחים החלופיים שבעדים הקדומים האחרים וכדפוסים הנפוצים בכל

מקום שנמצאה לחילופים השפעה כלשהי על התוכן והמשמעות; ואין זה אלא מקצת שבחו. אלא שאף הוא הצהיר במבוא: "בכתבי־היד אין אחדות בכתב, ונראה שכל סופר עשה בזה כרצונו. לפיכך בחסירות ויתירות לא הלכנו אחרי כתיב־יחד, אלא איחדנו את הכתיב באופן שהקריאה תהיה רהוטה ונוחה". אבל זיהוי החילופים שאינם אלא חילופי כתיב בעלמא ואינם מעידים על צורות לשון חלופיות חוכמה הוא ואינו מלאכה. נתבונן למשל בהלכה מהלכות מחוסרי כפרה שמזדמנת בה המילה עוברה לציון אישה מעוברת: "האשה שלא הוחזקה עוברה והפילה ולא ידעה מה הפילה, אם נפל שחייבת עליו קרבן או דבר שאינה חייבת עליו, הרי זו ספק יולדת ומביאה קרבן, ואין חטאתה נאכלת". זה נוסח המהדורה, בווי"ו אחר העי"ן, אף על פי שווי"ו זו חסרה בכתב יד אוקספורד 602, ששימש יסוד לספר הקרבנות. הוא הדין בהלכות נזירות: "אשה עוברה שמתה ונקברה ועוברה במעיה". אף כאן באה במסירת היסוד – כתב יד אוקספורד 596 – תיבה בלא וי"ו, וברי שהמהדיר ראה בחסרון הווי"ו במקומות האלה עניין של כתיב ועל כן הורה לעצמו היתר להשלימה. אבל מה נעשה, וכבר הראה מורי בראשן כי השם הזה שקול בכמה עדים נאמנים של לשון המשנה במשקל פְּעֻלָּה. אף כאן מסתבר מאוד שהכתיב בכתבי היד מרמז על הצורה עֶבְרָה, שנהגה בזמנו ובמקומו של הרמב"ם, ואין לראות בו כתיב חסר של הצורה עֶבְרָה. השערה זו מקבלת תמיכה של ממש מנוסח המשנה של הרמב"ם. פעמיים מופיע השם במשנה, במסכת יומא ובמסכת פרה. המופע הראשון שָׁרַד באוטוגרף של פירוש הרמב"ם למשנה ונכתב כצפוי בלא וי"ו; אבל עיקר ענייננו במופע השני מסדר טהרות, שלא הגיע לידינו בכתב ידו של המחבר. מצאתיו בכתב יד אוקספורד 399 של פירוש המשנה, שהועתק בשנת 1223 בידי ר' שלמה הלוי, בנו של ר' שמואל הדיין מבית דינו של הרמב"ם, והוגה בסוף המאה ה־15 על פי האוטוגרף עצמו בידי מוסי בן עֶבֶר אֶל־מַחְסֵן. במסכת פרה נוקדו המשניות והמילים העבריות המשובצות בפירושן הערבי, וצורת הריבוי המזדמנת שם מופיעה בניקוד עֶבְרוֹת, עי"ן שוואה.

אך למותר לצייין כי תקלות מן הסוג הזה מנועות במפעל המילון ההיסטורי. החיבורים המותקנים במאגר מוצגים ככתבם, ככתיבם וכלשונם במסירות הראשיות תוך שימוש במערכת מסועפת ומורכבת של סימנים המתווכים לקורא כל מחיקה, תוספת או נוסח חלופי המוצעים במסירה, כל הפרדה בין תיבות, חיבור או שינוי סדר, כל טשטוש או ספק בקריאה, כל השלמה וכל הצעת תיקון. ויש להודות שההתקנה הדייקנית מסתייעת במידה לא מבוטלת גם מן המהפכה המתחוללת בשנים האחרונות בתחום הנגשת כתבי היד עם עלייתן התכופה למרשתת של סריקות דיגיטליות באיכות גבוהה, מהפכה שמפירותיה נהנים כמובן כלל המדורים במפעל המילון.

השילוב ההדרגתי של החיבורים המעובדים במדור במאגר המילון הולך וממלא חלל מורגש היטב של יצירה עברית רבת שנים, רבת כמות ורבת איכות שטרם מצאה בו את ביטויה. בכך בא על תיקונו כמובן גם מחדל לקסיקוגרפי חמור, ומילים שהופעתן הראשונה יוחסה במאגר לספרות ההשכלה והתחייה תופסות מעתה את מקומן הראוי בתולדות הלשון העברית. כך למשל המילה זָהָב 'צבע הזהב', חידוש לשון מקסים בטבעיותו שנרשם עד כה על שמו של המשכיל ברוך לינדא בספרו "ראשית לימודים" משלהי המאה ה־18 ומקורו בתוספת קצרה שכתב רבנו שמעיה בשם רש"י לפירושו

של פסוק בחומש ויקרא; הוא הדין לצבע שָׁחֹם, שהופעתו היחידה במאגר הייתה בספר "שפת עבר – שפה חיה" של יוסף קלוזנר, ועתה נוסף לו חבר בפירושו רש"י לפרשת ויצא; וכך המילה חֲטָפֶן, שאינה חידוש של מנדלי אלא של רש"י בפירושו לברכות יעקב לבניו. גם לשון הרמב"ם נותנת אט אט את אותותיה: פְּסָלָנוּת, כלומר 'פסול ופגם', 'הִפְךְ הכשרות', משמשת כבר ב"משנה תורה" ולא רק בספרי המשכילים מנדל לפין ויוסף פרל מראשית המאה ה-19; ומרשימה כניסתו של הצירוף נקישת חפץ, השכיח בהקשרים של שבועה, אם כי קרוב לוודאי שהרמב"ם עצמו נטלו מפירושי רבותיו שטרם הותקנו במאגר.

סוגת הספרות הרבנית בכללה מתאפיינת בהישענות מרובה על מקורות תלמודיים ומדרשיים, אם בציטוט ישיר ואם בפרפרזה, וכן בעלייתו המתמדת של השימוש בלשון הבלולה עברית וארמית, "לישנא דרבנן". עם אתגר הלשון הבלולה טרם הזדמן לנו להתמודד ברצינות כיוון שרוב הטקסטים המטופלים במדור כיום הזה כתובים עברית צחה, אבל אין ספק שהוא יחייב בחינה מחדש של הכללים המקובלים במילון לזיהוי רכיבים ארמיים שאין לנתחם ניתוח דקדוקי. לעומת זאת תופעת מחזור המקורות נפוצה מאוד בפירושו רש"י לתורה וב"משנה תורה", וכבר נתקלנו בכמה מקרים מרתקים שנתבעת בהם זהירות יתרה בדרך ההתקנה וברישום הערך. אציג כאן שני מקרים כאלה: אחת הקללות הקשות המנויות בתוכחה שבפרשת בחקתי היא "בְּשָׁבְרִי לָכֶם מִטָּה לָחֶם וְאָפוּ עֵשֶׂר נְשִׁים לַחֲמֶם בְּתַנּוּר אֶחָד וְהִשִּׁיבוּ לַחֲמֶם בְּמִשְׁקָל, וְאֶכְלֶתֶם וְלֹא תִשְׁבְּעוּ" (ויקרא כו, כו). וכך מבאר רש"י את הביטוי "וְהִשִּׁיבוּ לַחֲמֶם בְּמִשְׁקָל": "שתהא התבואה נרקבת ונעשת הפת ניפולת ומשתברת בתנור והן יושבות ושוקלות את השברים לחלקו ביניהן". ובהמשך הוא מסכם: "הרי שבע פורעניות: חרב, מצור, דבר, שבר מטה לחם, חוסר עצים, פת ניפולת, מאירה במעים". ניפולת זו מה טיבה? פירוש רש"י לתורה כולה עושה כידוע שימוש נרחב במדרשי ההלכה והאגדה, ויתר על חבריו הפירוש לחומש ויקרא, שלשון הספרא ספוגה בו עד כדי ציטוט מילה במילה לאורך קטעים שלמים. ובכן מצינו בספרא על אתר: "שתהא פת נפולית". יצחק אבינרי דן בקצרה במילה הזאת וראה בה שם עצם במשקל פְּעֻלָּת, כמו טַיִנוּפֶת; אבל על פי תחבירה והקשרה מסתבר יותר שהמילה מכוונת לצורת הבינוני של השורש נפ"ל בבניין נפעל, כמו ניצולת או ניזוקת. במילון בן-יהודה מתועדת היקרות דומה של הפועל הזה, זאת הפעם בעתיד, על פי חלק מעדי הנוסח של התוספתא למסכת שבת: "המצווחת לתנור בשביל שלא תינפל הפת". אולם להפתעתנו התברר כי ניפולת שבספרא נותחה בידי עובדי המילון הוותיקים כצורה חריגה של שם הפעולה האופייני לבניין פיעל, כלומר כרומזת למילה נפול או נפולים. וכל כך למה? לפי שבתוספתא בבא קמא מזדמן הצירוף החד משמעי פת ניפולין. ניפולין זו צורת ריבוי תמידי היא לציון תכונתה של הפת, והיא נראית קרובה בצורתה ובעניינה למילה נְקוּדִים הזכורה היטב מדברי הגבעונים ליהושע: "זֶה לַחֲמֵנוּ חֶם הַצֵּטִיִּדְנוּ אֹתוֹ מִבְּתֵינוּ בְּיוֹם צְאֵנוּ לְלֶכֶת אֵלֵיכֶם וְעַתָּה הִנֵּה יָבֵשׁ וְהָיָה נְקוּדִים" (יהושע ט, יב). ההלכה התנאית המזכירה פת ניפולין מובאת פעמיים נוספות בתלמוד הבבלי, וכך נותרה ניפולת שבספרא זרה ומוזרה בטקסטים של ספרות חז"ל ונכפפה להתפרש על פיהם. אבל עתה נחלצה הצורה הזאת מבדידותה, ורבן של ישראל מצטרף אליה להעיד עדות נאמנה על קיומה של ניפולת כנוסח לעצמו, מכוון ומדוקדק. הקרבתי את משפטה לפני עורך המילון ולפני

ראש המדור לספרות העתיקה, ובעצה אחת נמנינו וגמרנו לרשום את שתי ההיקריות האלה, בפירוש רש"י לתורה ובספרא, כבינוני של נפעל.

הדוגמה השנייה פשוטה יותר אך גם היא מאלפת. בהלכות שכירות כתב הרמב"ם: "השוכר את הפועל ואמר לו כאחד וכשנים מבני העיר, רואין פחות שבשכירות ויתר שבשכירות ומשמין ביניהן". ומשמין היא גרסת כתב יד אסקוריאל, שהונח כיסוד להתקנה כאן, אבל שאר כתבי היד הטובים והדפוסים גורסים ומשמנין. ואכן מקור דברי הרמב"ם הוא בברייתא שבמסכת בבא מציעא מן התלמוד הבבלי, וגם שם איתא: "השוכר את הפועל ואמ' לו עשה עמי כאחד וכשנים מבני העיר, נותן לו כפחות שבשכירות - דברי ר' יהושע. וחכמי' אומ' משמנין ביניהם". לגיזרוננו של הפועל לְשַׁמֵּן במשמעות הערכה ואומדן הוצעו הצעות שונות, אבל קיומו ברור ומוצק כבר בלשון התנאים, וכן הוא למשל במשנת בבא בתרא: "האומר לחבירו חצי שדי אני מוכר לך, משמנים ביניהן ונוטל חצי שדהו", ובמשנת בכורות: "רחילו שלא ביכרה וילדה שני זכרים ויצאו שני ראשים כאחת. [...] ר' טרפון אומ': הכהן בורר לו את היפה. ר' עקיבה אומ': משמנים ביניהן". לְשַׁמֵּת לעומת זאת הוא פועל שלא שמענו שְׁמַעו מעולם. כל הנתונים האלה מפתים לשער שאין ומשמין שבכתב יד אסקוריאל אלא טעות סופר. אבל כבר הראה הרב נחום אליעזר רבינוביץ' בפירושו "יד פשוטה" שהרמב"ם גרס אף במשנת בבא בתרא משמין, כמוכח מן האוטוגרף של פירושו שם, וכך היא לדעת הרמב"ם צורתו הנכונה של הפועל שעניינו שומה והערכה בכל מופעיו. רק במשנת בכורות גרס הרמב"ם משמנין, ונאמן לשיטתו הוא מפרשה מלשון שְׁמַן ורוזן ולא מלשון שומה. סוף טוב הכול טוב: ומשמין נותרה על כנה ונרשמה כמופע - מופע יחיד לעת עתה במאגר כולו - של הפועל שמ"י.

אלה על קצה המזלג כמה מפללותיה ופרטותיה של העבודה במדור הספרות הרבנית, ואני מקווה שהצלחתי להראות שאין היא משעממת כל עיקר, ושכרה בצידה. כמה הרצאות מדעיות שנשא עובדי המדור בשנים האחרונות מפירותיה ופירי פירותיה הן. אף היא שימשה מסד לעבודת הדוקטור שכותב ידידי חנן אריאל על לשון הרמב"ם ועבודת הדוקטור שכתבתי אני על לשון רש"י. ועוד ידנו נטויה. תודה רבה.

מ' בר-אשר: תודה רבה על הדברים המצוינים.

א' אלדר: לא הבנתי למה פירוש רש"י לתורה נמצא בספרות הרבנית. מה עושה אותה לספרות רבנית?

ח' כהן: אינני יודע אם הוסמך לרבנות, אבל "ספרות רבנית" הוא שם כולל לספרות שלאחר ספרות הגאונים. אפשר לחלקה לסוגות שונות - פרשנות מקרא ופרשנות תלמוד - אבל זה אותו רש"י, וזו אותה לשון.

א' אלדר: יש הרבה מחברים שכתבו גם בסוגה כזאת וגם בסוגה כזאת; אותו אדם כתב גם שירה וגם פילוסופיה. ספרות רבנית היא בעיקרה ספרות הלכתית ופרשנות תלמודית, אבל פרשנות מקרא איננה ספרות הלכתית ולשונה אינה אותה הלשון.

מ' בר-אשר: רש"י מפרש את ספר ויקרא, שרובו ככולו ספר הלכתי, ומפרש למשל את מסכת פסחים.

א' אלדר: השאלה היא אם קנה המידה ספרותי, לשוני או תקופתי-היסטורי.

ח' כהן: ספר "חיי אדם", ספר הלכתי מובהק, מצוי בספרות החדשה. למה? כי זו תקופתו, אבל מבחינת סוגתו ולשונו הוא שייך לספרות הרבנית.

י' ברויאר: לאן ישויך אבן עזרא?

ח' כהן: נראה לי שאבן עזרא לתורה יצורף לספרות הרבנית.

מ' בר-אשר: האמת היא שאבן עזרא הוא מדור לעצמו.

ח' כהן: במילון ההיסטורי יש גם סוגות. יש למשל הסוגה של פרשנות המקרא, אבל השם שניתן למדור שאריאל שוה עומד בראשו הוא מדור הספרות הרבנית. חשוב באיזו שנה מילה עולה לראשונה, לא באיזה מדור.

ד. מילים בשימוש כללי

הודעת הוועדה למילים בשימוש כללי

המילים שלהלן נדונו בוועדה למילים בשימוש כללי בישיבותיה בכ"ב באייר תשע"ז (18 במאי 2017) ובכ' במרחשוון תשע"ח (9 בנובמבר 2017).

1. לְגִימוֹן / חֶמֶת (שלוקר)
2. בְּבוּקִית / פְּכִית (אמפולה)
3. מְכוּנִית עֲצֻמוֹנִית, רֶכֶב עֲצֻמוֹנִי (מכונית אוטונומית, רכב אוטונומי)
4. קוֹץ הַשְּׂרוּדָה (אגלט)
5. כְּמוֹסֶת קֶפֶה (קפסולת קפה)

רקע

1. לְגִימוֹן / חֶמֶת (שלוקר)
 שְׁלוּקָר (ממילת העגה שְׁלוּק - 'לגימה'; מיידש בעקבות הגרמנית Schluck) הוא שקית אטומה לנשיאת מים בעל צינורית ארוכה שבקצה פייה, לעיתים נתונה בתרמיל ייעודי ולעיתים מושמת בתרמיל רגיל. השלוקר מאפשר למטייל ברגל או לרוכב האופניים לשתות מים בלי שיאלצו לעצור. בקטלוגים נמצאו פה ושם גם השמות מנשא מים, תיק מים, מנשא שתייה, שקית שתייה ואף מערכת שתייה.

את ההצעה לגימון קיבלנו מאחת הפונות שלנו. הציבור הוזמן לחוות את דעתו על ההצעה לגימון, ורבים תמכו בה. רבים אחרים העדיפו להשאיר את השם שלוקר. אחרים טענו שיש מונחים משמשים: שקית שתייה (בצבא) ומנשא מים. עוד העירו שהמילה העתיקה נאד יפה לעניין זה. באנגלית משמש Camelback (כנראה שם מסחרי), ובעקבות זאת היו שהציעו לגזור חלופה מן המילה דבשת.

בדיון החוזר בוועדה הוצע לגאול את המילה המקראית חמת. תוצאות ההצבעה בוועדה: לגימון - 4; חמת - 2; גמיעון - 1; לא לקבוע מונח - 1. לפי בקשת יו"ר הוועדה מובאים כל הנתונים האלה לפני המליאה להכרעתה.

2. בקבוקית / פִּכִּית (אמפולה)

אמפולה היא כלי קטן אטום, עשוי מזכוכית (וכיום לעיתים מפלסטיק), המכיל מנה של נוזל לתרופה. מקור המילה הלועזית מלטינית ampulla 'כד קטן וצר בעל ידיות', אולי לגלול של המילה היוונית אֶמְפּוֹרָה (כלי אחסון צר וגבוה בעל ידיות). הצעות הוועדה: בקבוקית (4 תומכים), פִּכִּית (2 תומכים).

הערות על ההצעה פִּכִּית: זו הייתה הצעתה הראשונית של הוועדה. המונח משמש בארכאולוגיה במשמעות juglet (כלול במילון קדרות תש"י של ועד הלשון). בעבר הוא נקבע גם תמורת jar (כלכלת בית תשל"ח), spirit can (מטבח תרצ"ח). חמישה מחברי האקדמיה תמכו בהצעה פכית. שניים המליצו על גזירת מילה מן בקבוק.

הצעות נוספות: שְׁפּוֹפְרִית, כְּדִידִית.

הוחלט להציג את שתי ההצעות בקבוקית ופכית להצבעת הציבור. תוצאות ההצבעה: בקבוקית - 77%; פכית - 23% (השתתפו כ-3,900 מצביעים). לפי בקשת יו"ר הוועדה מובאות שתי ההצעות להכרעת המליאה.

3. מְכוּנִית עֲצֻמוֹנִית, רֶכֶב עֲצֻמוֹנִי (מכונית אוטונומית, רכב אוטונומי)

לפי ויקיפדיה, מכונית אוטונומית או רובוטית (Autonomous car, cybercar) היא מכונית המנווטת בעצמה ומתגברת על מכשולים ללא מפעיל אנושי ובלא צורך בתכנון מיוחד של הכביש וסביבתו.

עצמוני הוא החלופה ל'ספונטני' בתחום הרפואה. בוועדה נאמר שכיום רבים משתמשים בעצמוני במקום עצמאי, כגון בצירוף 'באופן עצמוני'. עוד נאמר כי מהות המילה ספונטני בהקשר הרפואי שהדבר נעשה מעצמו ללא התערבות חיצונית, ולכן אין סתירה בין השימושים. הצעת הוועדה נשלחה לחברי האקדמיה. חמישה תמכו בה וארבעה הסתייגו בשל המשמעות האחרת של עצמוני.

הצעות אחרות: רכב מְכוּנִי, מוֹכְנִית, עצמונית (הובעה הסתייגות משתי ההצעות האחרונות כי בטכנולוגיה האוטונומית/רובוטית יפותחו כלי רכב שונים כגון משאיות, כלים כבדים ורכבי צבא).

הוועדה החליטה פה אחד להגיש למליאה את ההצעה מכונית עצמונית, רכב עצמוני.

4. קוֹץ הַשְּׂרֹדֶךְ (אֶגְלֵט, aglet)

לקצה השרוך העטוי פלסטיק או מתכת כדי להקל על השחלת השרוך יש מונח בלשונית אירופה. מקור המילה הלועזית מצרפתית agulette - צורת הקטנה מן 'מִחְט' aiguille (מילון אוקספורד).

י' עופר: הנטייה שלי היא לא להסתפק בחידושים בסימנת "ית או זון", אלא להחיות מילים מן המקורות. לכן גם אני תומך בהצעה חמת ולא בלגימון. אני חושש שאת הכ"ף במילה פּפּית לא יהגו בדגש ושרבים אף לא ידעו פכית מהי ולא יקשרו אותה אל פּך השמן. אני רואה שגם הציבור מעדיף את ההצעה בקבוקית, ולכן אתמוך בה.

ר' גדיש: המילה חמת עומדת לרשות הציבור גם בלעדיו, ועובדה היא שהציבור אינו משתמש בה אלא בשלוקר. לדעתי אם זאת ההצעה המועדפת, עדיף שלא להתערב, כלומר לא לקבוע דבר. אינני רואה את הציבור מחליף את השלוקר שבפיו בחמת.

מ' פלורנטיין: אני מרבה לטייל ומעולם לא השתמשתי במילה שלוקר.

ע' תירוש-בקר: הצעירים משתמשים בה.

ר' גדיש: המילה פּפּית משמשת בתחום הארכאולוגיה. לא היינו מודעים לכך כשהצענו את המילה, ואני חושבת שלא כדאי לחדש לה משמעות נוספת.

י' ברויאר: מדוע שאוטונומי לא יהיה עצמאי? הרי באוטונומיה מדובר על עצמאות כלשהי. אומנם בין ספונטני לאוטונומי יש קווי דמיון, אבל אלה שני דברים שונים, ואם ייקבע עצמוני, יטושטש ההבדל ביניהם.

י' בן-טולילה: אני מבין שספונטני ברפואה הוא דבר הקורה מאליו, אבל בשימוש הכללי ספונטניות היא תכונה. אדם ספונטני הוא אדם העושה כאוות נפשו, ולא הייתי רוצה שרכב עצמוני יעשה כאוות נפשו. אוטונומי היא מילה ידועה ומקובלת, ולא הייתי מחפש לה חלופה עברית.

אשר לחמת, אם המילה תתקבל בציבור, החשש שלי הוא שהקורא בספר בראשית יקרא חמת ויחשוב על שלוקר עם צינורית. ההצעה בקבוקית טובה בעיניי משום שלא מפולה צורת בקבוק קטן.

מ' זמלי: האקדמיה קבעה עצמוני לספונטני רק במונחי הרפואה, והמילה נודעה בציבור הרחב רק לאחר שאריאל שרון ז"ל החל לנשום נשימה ספונטנית ומנהל בית החולים יצא אל התקשורת ודיבר על נשימה עצמונית. אבל זאת איננה מילה בשימוש כללי, ולא נקבע שכל עצמוני הוא ספונטני. אני תומכת בהצעה לאמץ את המילה הזאת לאוטונומי, אבל אני מבקשת שהיא תיקבע לא רק לרכב עצמוני אלא למערכות עצמוניות בכלל, שכבר אינן בגדר חזון אחרית הימים. דיברתי עם פרופ' דניאל וייס מן הטכניון, וגם הוא סבר שהמילה עצמוני מתאימה לא רק לרכב אלא למערכות אוטונומיות. אגב, היו שהציעו לי מכוננית ללא נהג או אל-נהג. זה אולי טוב למכוניות, אבל לא למערכות שבהן אין נהגים בלאו הכי. ההצעה רכב עצמאי אינה טובה לדעתי משום שאוטונומי איננו עצמאי. עצמאי הוא independent. גם כל מי ששאלתי הסתייג מעצמאי.

ש' קוגוט: גם על הנשימה העצמונית אני מצטער. כששמעתי לראשונה את המילה עצמוני בדיווחים על מצבו של אריאל שרון, האנשים שהיו סביבי שאלוני מה רע בנושם עצמאית? למה צריך להמציא עוד מילה? דווקא בהקשר של רכב המילה עצמונית דומה מדי למילה מונית. אני תומך בהצעתו של יוחנן ברויאר רכב עצמאי או מכונת עצמאית.

א' אלדר: עוד לפני האירוע של אריאל שרון, בתחילת אותה השנה, עברתי השתלת מח עצם עצמונית, שפירושה – כך הסבירו לי – השתלה מעצמי לעצמי. אינני רואה את הקשר למכונת.

מ' פלורנטין: אני מבקש להוסיף דבר מה עקרוני בעניין החמת: אם לא נקבל מילה מן המקורות כמו חמת, שאף משמשת בימינו בחמת חלילים, ונעדיף הצעה חדשה – אפילו היא חביבה יותר – כלגימון, נוכל במקרים הבאים לבקש את עצתם של רעיונאים במשרדי פרסום. כל שיוותר לנו לעשות הוא לפסול הצעות שאינן נכונות מבחינה דקדוקית. אמת, החמת המקראית אינה זהה לחמת בימינו, אבל זה נכון למילים רבות בעברית החדשה, והבנת המקרא אינה נפגעת. בעניין המילה עצמוני, אני מציע שאם היא לא תתקבל, תחזור המילה אוטונומי לדיון חוזר בוועדה.

מ' זמלי: אני מבקשת להעיר על ההצעה בקבוקית. מתברר שיש תקן ישראלי משנת 1996 שמוזכרות בו בקבוקיות להזרקה. זהו תקן זר, וכנגד המילה בקבוקית נכתב vial. גם במונחי כימיה של האקדמיה משנת תשמ"ה בקבוקית שהיא 'בקבוק קטן או צנצנת קטנה' היא החלופה של vial. אני מסכימה שההצעה בקבוקית טובה מפכית, אבל אולי כדאי לשנות את vial לבקבוקון כדי שלא תהיה חלופה עברית אחת לשני מונחים שונים באותו התחום.

מ' בר-אשר: עלינו להכריע. נצביע תחילה על החלופה העברית לאמפולה.

הצבעה

בעד בקבוקית – 12

בעד פפית – 2

הוחלט: בקבוקית (אמפולה).

מ' בר-אשר: לרכב האוטונומי נשמעו שלוש אפשרויות: עצמוני, עצמאי או להשאירו בלעזו אוטונומי. נצביע תחילה על שלוש האפשרויות ואחר כך על השתיים שתזכינה ליותר קולות.

הצבעה

בעד עֲצֻמוֹנִי – 7

בעד עֲצֻמָּאִי – 7

בעד אוֹטוֹנוֹמִי – 4

בעד עֲצֻמוֹנִי – 7

בעד עֲצֻמָּאִי – 8

מ' בר-אשר: מאחר שפחות ממחצית מהנוכחים תומכים בהצעה **עצמאי**, וההפרש בינה ובין **עצמוני** הוא קול אחד, נחזיר אותה לדיון נוסף בוועדה למילים בשימוש כללי.

הערת העורך: בישיבה שמח הוחלט כי רכב אוטונומי או מכונית אוטונומית יהיו רֶכֶב לְלֹא נֶהָג או מְכוֹנִית לְלֹא נֶהָג.

מ' בר-אשר: הגענו אל השלוקר – היהיה חמת או לגימון?

הצבעה

בעד חֶמֶת – 9

בעד לְגִימוֹן – 6

הוחלט: חֶמֶת (שלוקר).

מ' פלורנטיין: לכל שרוך יש קצה, והוועדה נדרשה לשרו. איננו בטוחים שצריך לו שם משלו. מכל מקום הוועדה ממליצה שלא לחדש בשבילו מילה, אלא לקבל את הצירוף **קוץ השרוך**.

ההצעה האחרונה, **כמוסת קפה**, זו לה הפעם השנייה שהיא מובאת למליאה. בפעם הראשונה ערערה עליה מלכה זמלי, אבל הוועדה דבקה בעמדתה **שכמוסת קפה** הוא המונח היפה והמתאים.

ח' כהן: מכיוון שההצעה **כמוסת קפה** נידונה במליאה, הערעור עליה נשמע, והוועדה עומדת על שלה, אני מציע שלא נדון בה מחדש אלא נצביע עליה.

ר' גדיש: אם הולכים בכיוון של הצירוף **קוץ השרוך**, אני חושבת שהצעתו של מישור **עוקץ השרוך** מוצלחת יותר. **עוקץ** ולא **קוץ** היא לדעתי המילה המתאימה.

מ' זמלי: למרות האמור בדברי הרקע לא מצאתי במרשתת שימוש בכמוסת קפה בשביל קפסולות קפה. תהא ההחלטה אשר תהא, אני מבקשת שהמילה שתתקבל לא תוצמד לקפה דווקא כי יש גם קפסולות למוצרים שונים, למשל קפסולות קקאו.

מ' בר-אשר: אני מקבל את דבריך. נצביע תחילה על קפסולות הקפה.

הצבעה

בעד כְּמוֹסֵת קָפָה – 13

הוחלט: כְּמוֹסֵת קָפָה (קפסולת קפה; וכך גם כמוסת קקאו, כמוסת וניל וכדומה).

מ' בר-אשר: נעבור להצבעה על קוץ השרוך או עוקץ השרוך.

י' אליצור: גם ההצעה מְשַׁחֵל יפה לדעתי. אני מבקש שנצביע גם עליה.

ר' גדיש: אחד הטיעונים שנשמעו בוועדה נגד משחל היה שמשחל אמור להיות כלי עצמאי, לא חלק ממהו.

א' שורצולד: האין משחל מכשיר להשחלת שרוכים?

מ' זמלי: זוהי מְשַׁחֵלֶת.

מ' בר-אשר: אם כן נצביע על שלוש האפשרויות: קוץ השרוך, עוקץ השרוך או משחל.

הצבעה

בעד קוץ השרוך – 3

בעד עוקץ השרוך – 5

בעד מְשַׁחֵל – 3

מ' בר-אשר: גם במקרה זה איני מסכים שההחלטה תתקבל במיעוט חברים. למרות חמשת הקולות בעד עוקץ השרוך ההצעה לא התקבלה.

ה. מונחי בלשנות: תורת הצורות – השלמה

בישיבת המליאה שנה הוגש הפרק תורת הצורות מטעם הוועדה למונחי בלשנות וועדת המינוח המרכזית לאישור המליאה. מלכה זמלי השיגה על מקצת המונחים שברשימה שלהן, ובעיקר על מונח 19 רב־צוּרְנִיּוּת – polymorphism. לדעתה צריך להיות רב־צוּרְנִיּוּת, מלשון 'צורה' ולא מלשון 'צורן'.

בעקבות השגתה ביקש נשיא האקדמיה מוועדת הבלשנות לעיין שוב במונחים הכוללים את הרכיב 'צורה' או 'צורן' וכן morph. הוועדה החליטה להשאיר את המונחים בעינם. שם התואר המקובל מן 'צורה' הוא 'צורני' הן בהקשר הבלשני הן בהקשרים אחרים. לשלושת המונחים צוּרְנִי (17), נְתוּחַ צוּרְנִי (18), רב־צוּרְנִיּוּת (19) – יש זיקה הן לצורות הן לצורנים ללא הפרד.

במונחי האקדמיה נקבע רב־צוּרְנִיּוּת במונחי טכנולוגיית המידע ורב־צוּרְנִיּוּת בביולוגיה; רב־צוּרְנִיּוּת בכמה מילוני רפואה ורב־צוּרְנִי בביולוגיה כללית וברפואת הלב (לצד רב־צוּרְנִי).

אלה המונחים הכלולים במילון הבלשנות שיש בהם הרכיב morph או הרכיב צורה, צורן, צורני:

morph [n.]	1. מורף
isomorph	2. איזומורף
morpheme	3. צורן, מורפמה
allomorph	4. גון-צורן, אלומורף
allomorphic	5. גון-צורני, אלומורפי
derivational morpheme, formative	6. צורן גזירה
inflectional morpheme, formative	7. צורן נטיה
diamorph	8. צורן דיאלקטי
bound morpheme	9. צורן כבול
free morpheme	10. צורן עצמאי
polymorph	11. רב-צורן
morphotactics	12. תורת הצטרפות הצורנים, מורפוטקטיקה
morphological alternation	13. חלופה צורני, חלופה מורפולוגי
distributed morphology	14. מורפולוגיה מבזרת (מסגרת תאורטית)
morphophonologic	15. מורפופונולוגי
morphophonemic	16. מורפופונמי
morphological; morphemic	17. צורני
morphemic analysis	18. נתוח צורני
polymorphism	19. רב-צורניות (קיום צורות אחדות להבעת משמעות דקדוקית אחת)
morphosyntactic	20. צורני-תחבירי, מורפוסיןטקטי
morphology	21. תורת הצורות, מורפולוגיה

מ' בר-אשר: הסעיף האחרון על סדר היום הוא ערעורה של מלכה זמלי מן הישיבה הקודמת בדיון על מונחי תורת הצורות. כזכור ערערה מלכה זמלי בעיקר על שם התואר צורני לרכיב morph במקום הצעתה צורתי. השאלות חזרו לוועדה למונחי בלשנות, אבל החלטות הוועדה לא השתנו.

מ' זמלי: בסוף הישיבה הקודמת סוכם שאשמיע את דבריי בפני חברי הוועדה, אבל לא הוזמתי לוועדה ודבריי לא נשמעו בה. אני מסתייגת מן הקביעה שצורני הוא גם החלופה למורפולוגי וגם למורפמי גם אם בין שני המונחים הלועזיים יש נקודה ופסיק להראותנו שיש ביניהם הבדל. מורפולוגי איננו מורפמי כפי שפונולוגי איננו פונמי. כך לימדוני כל שנותיי. מורפולוגיה היא תורת הצורות, לא תורת הצורנים. מורפמי הוא אכן צורני אבל למורפולוגי אני מציעה צורתי. כך מי שירצה לדייק ולהבחין ביניהם בדיבורו העברי, יהיו לו הכלים לעשות כן.

לחלופין טענתי שאם מורפוסִינטקטי הוא צורני־תחבירי, גם מורפופונמי צריך להיות צורני־הֶגְיָנִי.

מ' בר־אשר: אני מוכן להצביע גם על שאלת החלופה העברית למורפולוגי ולמורפמי וגם על הצעתך לחלופה עברית למורפופונמי.

מ' זמלי: אני חוששת שההצבעה הראשונה תהיה נגדי, ואני מוחלת על הערעור.

מ' בר־אשר: ההצבעה במליאה איננה נגד מישהו אלא בעד העברית. גם בן־חיים נחל במליאה לא פעם מפלה.

א' שורצולד: המונחים מורפמיקה ומורפולוגיה או מורפמי ומורפולוגי משקפים הבדל בין אסכולות. בעבר דיברו על מורפמי, אחר כך התפתחה התאוריה והחלו לדבר על מורפולוגי כמעט לאותה המשמעות. קורה לא פעם שעם השתנות התאוריה משתנים קצת גם המונחים. יש בלשנים היסטוריים שלדידם המונח מורפמי שייך להיבט הדיאכרוני ואילו מורפולוגי להיבט הסינכרוני, אבל זה פחות או יותר אותו הדבר.

ק' כ"ץ: לעניות דעתי, מורפולוגיה, תורת הצורות, כוללת את משקלי השמות ואת בנייני הפועל. מורפמה היא צורן, פרט מתוך מורפולוגיה, אבל מורפמי איננו שווה למורפולוגי.

מ' בר־אשר: אם כך את מציעה לקיים את ההבחנה בין צורתִי 'מורפולוגי' לבין צורְנִי 'מורפמי'.

ר' גדיש: הבעיה היא שהמילה צורני ולא צורתִי היא שם התואר של שם העצם צורה.

ח' כהן: למילה יכולות להיות שתי משמעויות במילון.

מ' בר־אשר: הגיעה העת להצביע. נצביע על הצעת הוועדה שצורני הוא החלופה העברית הן למורפמי הן למורפולוגי ועל הצעת מלכה זמלי להבחין בין צורני לצורתִי.

הצבעה

בעד הצעת הוועדה, שצורְנִי הוא גם 'מורפמי' וגם 'מורפולוגי' – 12

בעד ההבחנה בין צורְנִי 'מורפמי' לצורתִי 'מורפולוגי' – 1

מ' בר־אשר: אם כן המונחים ברשימת מונחי תורת הצורות הקשורים לרכיב morph יישארו בעינם. עם זאת אני חושב שגם בלי הצבעה אפשר לקבל את הצעתה של מלכה זמלי שמורפופונמי יהיה בעברית לצורְנִי־הֶגְיָנִי. בזאת אני נועל את הישיבה.